

Andrzej Wiśniewski
Logika I

Materiały do wykładu dla studentów kognitywistyki

*Wykład 11b. System aksjomatyczny
Klasycznego Rachunku Predykatów.
Aksjomaty i reguły inferencyjne*

Istnieje wiele systemów aksjomatycznych Klasycznego Rachunku Predykatów. Przedstawimy tutaj jeden z nich, stosunkowo przyjazny dla użytkownika.

W tej prezentacji podaję tylko odpowiednie definicje; przykłady zostaną przedstawione na wykładzie.

Stosuję tutaj terminologię i notację z poprzedniego wykładu.

Aksjomatem *KRP* jest każda formuła zdaniowa języka *KRP*, którą można otrzymać z jakiejś tautologii Klasycznego Rachunku Zdań poprzez konsekwentne zastąpienie wszystkich występujących w niej zmiennych zdaniowych formułami zdaniowymi języka *KRP*.

Uwaga: „Konsekwentność” polega tutaj na tym, że pozycje jednakowych zmiennych zdaniowych pozostają pozycjami jednakowych formuł zdaniowych języka *KRP*. Innymi słowy, wszędzie tam, gdzie występowała dana zmienna zdaniowa, pojawi się ta sama formuła zdaniowa języka *KRP*.

Komentarz: Aksjomatów *KRP* jest nieskończenie wiele, co więcej, każda tautologia jest „przepisem” na wyprodukowanie nieskończenie wielu aksjomatów. Takie postawienie sprawy skraca dowody w *KRP*. Gdy interesuje nas elegancja, możemy postąpić inaczej: przyjąć, że aksjomaty *KRP* powstają wyłącznie z aksjomatów *KRZ*. Wtedy aksjomatów *KRP* będzie nadal nieskończenie wiele, ale za to będziemy mieli skończenie wiele *schematów* aksjomatów. Ceną za elegancję jest jednak wydłużenie dowodów.

Reguły inferencyjne

Prezentowany system aksjomatyczny *KRP* ma sześć **pierwotnych reguł inferencyjnych**:

Reguła opuszczania dużego kwantyfikatora ($O\forall$):

$$\frac{A \rightarrow \forall x_i B}{A \rightarrow B}$$

Reguła dołączania dużego kwantyfikatora ($D\forall$):

$$\frac{A \rightarrow B}{A \rightarrow \forall x_i B} \quad \text{o ile } x_i \text{ nie jest wolne w } A$$

Komentarz: Reguła $D\forall$ posiada *warunek stosowalności*. Gdyby ten warunek zignorować, moglibyśmy przejść od prawdy do fałszu – a tego nie chcemy :)

Reguły inferencyjne

Reguła opuszczania małego kwantyfikatora (O $\exists$):

$$\frac{\exists x_j A \rightarrow B}{A \rightarrow B}$$

Reguła dołączania małego kwantyfikatora (D $\exists$):

$$\frac{A \rightarrow B}{\exists x_j A \rightarrow B} \quad \text{o ile } x_j \text{ nie jest wolne w } B$$

Reguła odrywania (RO):

$$\frac{A \rightarrow B \quad A}{B}$$

Podstawianie

Kolejna reguła inferencyjna to reguła podstawiania. Tym razem jednak podstawiamy **termy za zmienne indywidualowe w formułach zdaniowych** (a nie – jak w przypadku *KRZ* – formuły za zmienne zdaniowe w formułach).

Aby wprowadzić regułę podstawiania, musimy uprzednio określić *operację* podstawiania.

W kroku wstępnym określamy **operację podstawiania termu za zmienną indywidualową do termu**:

$$(i) \quad x_j[x_i/\tau] = \begin{cases} \tau, & \text{gdy } i = j \\ x_j, & \text{gdy } i \neq j \end{cases}$$

$$(ii) \quad a_j[x_i/\tau] = a_j$$

$$(iii) \quad F_k^n(\tau_1, \dots, \tau_n)[x_i/\tau] = F_k^n(\tau_1[x_i/\tau], \dots, \tau_n[x_i/\tau])$$

Podstawianie

Korzystając z powyższego pojęcia, zdefiniujemy **operację podstawiania termu za zmienną indywidualową do formuły zdaniowej**. **Wynik** podstawienia termu τ za zmienną x_i do formuły zdaniowej A oznaczamy przez $A[x_i/\tau]$.

- (i) $P_k^n(\tau_1, \dots, \tau_n) [x_i/\tau] = P_k^n(\tau_1[x_i/\tau], \dots, \tau_n[x_i/\tau])$
- (ii) jeżeli A ma postać $\neg B$, to $A[x_i/\tau] = \neg B[x_i/\tau]$
- (iii) jeżeli A ma postać $(B \otimes C)$, gdzie $\otimes$ jest jednym ze spójników: $\rightarrow, \wedge, \vee, \leftrightarrow$, to $A[x_i/\tau] = (B[x_i/\tau] \otimes C[x_i/\tau])$
- (iv) jeżeli A ma postać $\forall x_j B$, to:

$$A[x_i/\tau] = \begin{cases} \forall x_j B, & \text{gdy } i = j, \\ \forall x_j B[x_i/\tau], & \text{gdy } i \neq j. \end{cases}$$

Podstawianie

(v) jeżeli A ma postać $\exists x_j B$, to:

$$A[x_i/\tau] = \begin{cases} \exists x_j B, & \text{gdy } i = j, \\ \exists x_j B[x_i/\tau], & \text{gdy } i \neq j. \end{cases}$$

Komentarz: Warunki dla formuł z kwantyfikatorami pokazują, że podstawianie za zmienną związaną nie modyfikuje formuły, do której podstawiamy.

Reguła podstawiania opatrzona jest warunkiem stosowalności. Jest to warunek *bezkolizyjnej podstawialności* termu za zmienną do formuły zdaniowej. Idea jest następująca: term τ jest bezkolizyjnie podstawialny za zmienną x_i do formuły zdaniowej A wtw w wyniku podstawienia na żadnym miejscu, na którym x_i jest wolna w A , nie pojawi się zmienna związana. Mówiąc bardziej ściśle:

Podstawialność. Reguła podstawiania

Mówimy, że term τ jest **bezkolizyjnie podstawialny** za zmienną x_i do formuły zdaniowej A wtw zmienna x_i nie występuje w A jako wolna w zasięgu żadnego kwantyfikatora wiążącego którąś ze zmiennych występujących w termie τ .

Reguła podstawiania (RP):

$$\frac{A}{A[x_i / \tau]} \quad \text{o ile } \tau \text{ jest bezkolizyjnie podstawialny za } x_i \text{ do } A$$

Podobnie jak poprzednio, warunek stosowalności nakładamy z powodów semantycznych.

Uwaga: Bezkolizyjną podstawialność zwykle określa się krótko mianem podstawialności.

Literatura:

Omawiany system aksjomatyczny *KRP* został przedstawiony w podręczniku Tadeusza Batoga: *Podstawy logiki* (Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1986). Nasza prezentacja różni się kilkoma szczegółami, głównie notacyjnymi.